

הלכות חמץ ומצה פרק ב

פרק ב

השבתת חמץ ובדיקת חמץ

מצוות תשבייתו

א.

מצוות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו, שנאמר **"ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם"** (שמות י"ב:ט"ו), מפני השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר.

וראיה לדבר זה מה שכתוב בתורה **"לא תשחט על חמץ דם זבחי"** (שמות ל"ד:כ"ה), כלומר לא תשחט הפסח והחמץ קיים, ושחיטת הפסח היא יום ארבעה עשר אחר חצות:

ב.

השבתה מן התורה הוא ביטול בלב

ומה היא השבתה זו האמורה בתורה?

- היא שיבטל החמץ מליבו
- ויחשוב אותו כעפר,
- וישים בליבו שאין ברשותו חמץ כלל,
- ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל:

ג.

מדברי סופרים לחפש אחר החמץ

ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים, ולבדוק ולהוציא מכל גבולו.

זמן הבדיקה

וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה, מתחילת ליל ארבעה עשר, לאור הנר, מפני שבליילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה.

ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו, שמא יימשך ויימנע מבדיקה בתחילת זמנה:

ד.

אור הבדיקה

אין בודקין לא לאור הלבנה, ולא לאור החמה, ולא לאור האבוקה, אלא לאור הנר.

במה דברים אמורים, בחורים ובמחבואות, אבל אכסדרה שאורה רב, אם בדקה לאור החמה - דיו.

מקומות הצריכים בדיקה

ואמצע החצר אינו צריך בדיקה, מפני שהעופות מצויין שם, והם אוכלין כל חמץ שיפול שם:

ה.

חור שבאמצע הבית שבין אדם לחבירו - זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בליבו.

וכל מקום שאין מכניסין לו חמץ - אינו צריך בדיקה:

1.

רשימת מקומות שאין מכניסים בהם חמץ

- חורי הבית העליונים והתחתונים,
- וגג היציע,
- ורפת בקר,
- ולולין,
- ומתבן,
- ואוצרות יין ואוצרות שמן שאינו מסתפק מהן,
- ובית דגים גדולים -

אינן צריכין בדיקה, אלא אם כן הכניס להן חמץ.

אבל

- אוצרות שיכר,
- ואוצרות יין שמסתפק ממנו,
- ובית המלח,
- ובית השעוה,
- ובית דגים קטנים,
- ובית העצים,
- ובית המורייס,
- וחורי הבית האמצעיין,
- וכיוצא באלו -

צריכין בדיקה, שסתמן שמכניסין להן חמץ.

ואם ידע בוודאי שלא הכניס שם חמץ - אינו צריך בדיקה.

וכשבדוק המרתף - בודק ממנו שתי שורות החיצונות, שהן העליונה
ושלמטה ממנה:

ז.

אין חוששין שמא גררה חולדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ, שאם
נחוש מבית לבית, נחוש מעיר לעיר, ואין לדבר סוף.

חששות אחר בדיקת חמץ

בדק ליל ארבעה עשר, והניח עשר חלות ומצא תשע - הרי זה חושש, וצריך
לבדוק פעם שניה, שהרי גררה חולדה או עכבר בודאי:

ח.

עכבר ותינוק בפיו

וכן, אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה - צריך לבדוק פעם
שניה. אף על פי שמצא פירורין באמצע הבית, אין אומרים "כבר אכל אותה
הפת במקום זה והרי הפירורין", אלא חוששין שמא הניחה בחור או בחלון,
ואלו הפירורין שם היו. ולפיכך חוזר ובודק.

אם לא מצא כלום - הרי זה בודק כל הבית,

ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס - אינו צריך בדיקה:

ט.

תינוק וכבר בידו

ראה תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו כיכר, ונכנס אחריו ומצא פירורין - אינו
צריך בדיקה, שחזקתו שאכלה, ואלו הפירורין שנפלו ממנו בשעת אכילה,
שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו, ואין דרך עכבר לפרר.

ואם לא מצא פירורין כלל - צריך לבדוק:

י.

הניח תשעה ציבורין של מצה ואחד של חמץ, ובא עכבר ונטל, ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדוק - צריך לבדוק, שכל הקבוע כמחצה על מחצה:

יא.

1. שני ציבורים, אחד חמץ ואחד מצה, ושני בתים, אחד בדוק ואחד שאינו בדוק, ובאו שני עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל החמץ.
 2. וכן שני בתים בדוקין וציבור אחד חמץ, ובא עכבר ונטל, ואין ידוע לאיזה בית נכנס,
 3. או שידע שנכנס לאחד מהן ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום,
 4. או שבדק ומצא כיכר,
- בכל אלו אינו צריך לבדוק פעם שניה, שאין כאן קבוע:

יב.

1. הניח החמץ בזוית זו ומצאו בזוית אחרת,
2. או שהניח תשע חלות ומצא עשר,
3. או שהיו תשעה ציבורין מצה ואחד חמץ ופרש כיכר מהן, ואין ידוע אם חמץ אם מצה, ובא עכבר ונטל הכיכר שפרש ונכנס לבית בדוק,
4. או שבא עכבר ונטל חמץ וספק נכנס לבית זה או לא נכנס - בכל אלו צריך לבדוק:

1. נכנס עכבר לבית וכיכר בפיו, ויצא עכבר משם וכיכר בפיו - אומרין "הוא הראשון שנכנס הוא האחרון שיצא", ואינו צריך לבדוק.
2. היה הראשון שחור וזה שיצא לבן - צריך לבדוק.
3. נכנס עכבר וכיכר בפיו, ויצאת משם חולדה וכיכר בפיה - צריך לבדוק.
4. יצאת ועכבר וכיכר בפיה - אינו צריך לבדוק, שזה הכיכר הוא שהיה בפי העכבר.
5. נחש שנכנס לחור ופת בפיו - אינו חייב להביא חבר להוציאו:

איזה חמץ חייב בדיקה

יד.

חמץ בקורה ובבור

- כזית חמץ בשמי קורה - מחייבין אותו להביא סולם להורידו, שפעמים יפול משמי קורה.
- היה חמץ בבור - אין מחייבין אותו להעלותו, אלא מבטלו בליבו ודיו:

טו.

שאור בטל

- כיפת שאור שייחדה לשיבה. אם טח פניה בטיט - הרי זו בטילה ומותר לקיימה.
- בצק שבסדקי העריבה. אם יש כזית במקום אחד - חייב לבער.
- ואם לאו - אם היה עשוי לחזק בו שברי העריבה או לסתום בו נקב - בטל במיעוטו. ואם לאו - חייב לבער.

היו שני חצי זיתים בשני מקומות, וחוט של בצק ביניהן, רואין,
כל שאילו יינטל החוט ניטלין עמו - חייב לבער.
ואם לאו - אינו חייב לבער:

טז.

במה דברים אמורים, בעריבה, אבל בבית, אף על פי שאם יינטל החוט אינן
ניטלין עמו - חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותם.
היה חצי זית בבית וחצי זית בעלייה, חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה, חצי
זית בבית וחצי זית בבית שלפנים ממנו, הואיל ואלו החצי זיתים דבוקים
בכתלים או בקורות או בקרקעות - אינו חייב לבער, אלא מבטל בליבו ודיו:

איזה בית חייב לברוק

יז.

חזקת ברוק

המשכיר בית סתם בארבעה עשר - הרי זה בחזקת ברוק, ואינו צריך לשאול.
ואם הוחזק זה המשכיר שלא בדק, ואמרה אשה או קטן, "אנו בדקנוהו" -
הרי אלו נאמנין, שהכל נאמנין על ביעור חמץ, והכל כשרים לבדיקה, ואפילו
נשים ועבדים וקטנים, והוא שיהיה קטן שיש בו דעת לברוק:

יח.

מי חייב לברוק בהשכרה

המשכיר בית לחבירו. אם עד שלא מסר המפתח חל ארבעה עשר - על
המשכיר לברוק. ואם משמסר המפתח חל ארבעה עשר - על השוכר לברוק.
המשכיר בית בחזקת שהוא ברוק, ונמצא שאינו ברוק - על השוכר לברוק,
ואינו מקח טעות. ואפילו במקום שבודקין בשכר, שהרי מצוה הוא עושה:

המפרש בים והיוצא בשיירה

תוך שלשים יום - זקוק לבדוק.

קודם שלשים יום -

אם דעתו לחזור קודם הפסח - צריך לבדוק ואחר כך יצא, שמא

יחזור ערב הפסח בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער,

ואם אין דעתו לחזור - אינו צריך לבדוק.

העושה ביתו אוצר

וכן, העושה ביתו אוצר

תוך שלשים יום - זקוק לבדוק, ואחר כך כונס אוצרו לתוכו,

קודם שלשים יום, -

אם דעתו לפנותו קודם הפסח - צריך לבדוק ואחר כך עושהו

אוצר,

ואם אין דעתו לפנותו קודם הפסח - אינו צריך לבדוק: